

Regeringskansliet
(Justitiedepartementet)
103 33 Stockholm

Yttrande över Bedömning för synpunkter om förutsättningar att återkalla reservation till 1954 års FN-konvention om statslösa personers rättsliga ställning

För att kunna ta ställning till om reservationen till artikel 12.1 i 1954 års FN-konvention om statslösa personer ställning kan hävas är det nödvändigt att först analysera bestämmelsens tillämpningsområde och därefter i vad mån ett hävande skulle ändra gällande rätt i Sverige samt slutligen huruvida en eventuell ändring ändå vore acceptabel eller rentav önskvärd.

Bestämmelsens tillämpningsområde

Den aktuella bestämmelsen lyder som följer:

1. En statslös persons *personrättsliga ställning* skall bestämmas av lagen i det land där han har sitt hemvist eller, om han saknar hemvist, av lagen i det land där han har sin vistelseort

1. The *personal status* of a stateless person shall be governed by the law of the country of his domicile or, if he has no domicile, by the law of the country of his residence.

1. Le *statut personnel* de tout apatride sera régi par la loi du pays de son domicile ou, à défaut de domicile, par la loi du pays de sa résidence.

Bestämmelsen reglerar frågan om tillämplig lag för en statslös persons *personrättsliga ställning* – eller som det uttrycks i de i propositionen återgivna engelska och franska språkversionerna (som tillsammans med den spanska är de officiella) *personal status* respektive *statut personnel*. Den spanska versionen använder uttrycket *estatuto personal* (se alla tre versionerna på https://treaties.un.org/doc/Treaties/1960/06/19600606%2001-49%20AM/Ch_V_3p.pdf). Begreppet definieras ingenstans i konventionen och även om det kan sägas ha en internationellt vedertagen kärna varierar det också mellan olika rättssystem och saknar i vissa andra såsom det svenska egentlig självständig betydelse.

Till personrättens kärnområde får sägas höra frågorna om en fysisk persons rättskapacitet och rättshandlingsförmåga samt också namnrättsliga frågor. Det är de rättsområden som återfinns under kapitlet om personrätt i Michael Bogdans lärobok (Svensk internationell privat- och processrätt, 8:e uppl., kap. 9). Det är också det tillämpningsområde som begreppet i huvudsak ges i exempelvis tysk rätt (§ 1–14 BGB). I schweizisk rätt omfattas även frågor om släktskap och skydd för personligheten, rätt till replik i media vid kränkning av personligheten samt regler om folkbokföring (art. 11–49 ZGB).

I fransk rätt anses emellertid till *le statut personnel* även höra äktenskapsrätten, föräldrarätten samt successionsrätten. Mycket talar också för att begreppet är avsett att ges en vid tolkning och i en kommentar definieras begreppet som ”legal capacity (age of majority, the rights of persons under age, capacity to marry, capacity of married women, the instances when a person may lose his legal capacity), their family rights (marriage, divorce, recognition and adoption of children, the powers of parents over their children or of husband over his wife and their mutual rights to support), the matrimonial régime (the mutual rights of spouses to property, for instance), and succession and inheritance (who succeeds whom, what are the consequences of a will, who is considered to have survived in case of unknown date of death, etc.)” (N. Robinson, *Convention Relating to the Status of Stateless Persons Its History and Interpretation A Commentary* Reprinted by the Division of International Protection of the United Nations High Commissioner for Refugees 1997, https://www.oas.org/dil/1954_Convention_relating_to_the_Status_of_Stateless_Persons.pdf).

Tanken förefaller sålunda vara att på ett stort antal internationellt privaträttsliga frågor beträffande statslösa personer tillämpa en enda lagvalsregel, nämligen lagen i det land där de har hemvist eller vistelseort. Det är också otillfredsställande att begreppet ingenstans i konventionen ges någon definition. När frågan om en reservation aktualiserades i samband med Sveriges tillträde till konventionen synes departementschefen ha utgått ifrån att det s.k. personalstatutet omfattade åtminstone de frågor om äktenskap, förmynderskap och adoption beträffande vilka det finns lagvalsregler i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption (IÄL). Reservationen motiverades med att svensk internationell privaträtt vid den tiden generellt vilade på nationalitetsprincipen och inte heller fullt ut tillämpade domicilprincipen för personer utan nationalitet (prop. 1964:170 s. 14 f.).

Förhållandet till gällande internationellt privaträttsliga regler (några exempel)

Som påpekas i missivet likställs (något förenklat) en statslös person som har hemvist eller vistelseort i Sverige i 7 kap. 3 § IÄL samt i 33 § lagen (2016:1013) om personnamn med svenska medborgare. Ett hävande av reservationen skulle därför inte leda till några förändringar av rättsläget.

Vad gäller frågor om rättskapacitet, t.ex. ofödda barns rättsställning eller dödförklaring, är rättsläget mycket oklart och det saknas såväl lagreglering som rättspraxis. Det är oklart om det är medborgarskapets eller hemvistlandets lag som ska avgöra om en viss person kan anses död så att boutredning, bodelning och arvskifte efter vederbörande kan göras. Beträffande just statslösa personer torde tillämpningen av något annat än hemvistlandets

lag knappast kunna aktualiseras och ett hävande av reservationen skulle inte leda till en förändring av rättsläget.

Beträffande frågor om rättshandlingsförmåga och förmynderskap finns, förutom i IÄL, internationellt privaträttsliga regler i 1996 års Haagkonvention om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn, 4 och 5 kap. IÄL, 14–21a §§ förordning (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap (NÄF) samt lag (1988:1321) om nordiska rättsförhållanden rörande förvaltarskap enligt föräldrabalken m. m.

Här skulle artikel 12.1 i 1954 års konvention leda till ett annat resultat än lagvalsreglerna i 1996 års Haagkonvention. Den senare vilar visserligen på hemvistprincipen men artikel 15 om tillämplig lag vid vidtagandet av åtgärder till skydd för ett barns person eller egendom skulle kunna leda till tillämpning av annat än hemvistlandets lag. Enligt denna bestämmelse ska myndigheterna i konventionsstaterna vid vidtagandet av sådana åtgärder tillämpa sin egen lag. Huvudregeln är enligt artikel 5 också att behörigheten att besluta om sådana åtgärder tillkommer barnets hemvistland. Det finns emellertid enligt artikel 8 en möjlighet att under vissa förutsättningar göra undantag från huvudregeln och eftersom lex fori-principen gäller även för dessa fall kommer inte barnets hemvistlands lag att tillämpas. Det följer dock av Haagkonventionens artikel 52.1 att i ett sådant fall får 1954 års FN-konvention företräde.

Om vi, såsom förefaller vara avsett, ger begreppet personrättslig ställning ett vidare tillämpningsområde ökar dock risken för konflikt med artikel 12.1 i 1954 års FN-konvention. I lag (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption föreskrivs att en ansökan om adoption ska prövas enligt svensk lag. Man kan fråga sig om FN-konventionen innebär att ansökan istället ska prövas enligt lagen i det statslösa barnets hemvistland, exempelvis vad gäller den ålder vid vilken adoptivbarnet måste ge sitt samtycke samt möjlighet för make eller sambo att ensam adoptera.

Om vi vidgar begreppet ytterligare till att omfatta frågor om äktenskapets rättsverkningar i personligt avseende aktualiseras i första hand frågor om underhåll mellan makar. Här står det klart att reglerna i 2007 års Haagprotokoll om tillämplig lag avseende underhållsskyldighet, särskilt artikel 5 om underhållsskyldighet mellan makar som möjliggör tillämpning av lagen i det land till vilket äktenskapet har närmast anknytning, vilket inte behöver vara detsamma som den underhållsberättigades hemvistland. Enligt protokollets artikel 19 skulle dock 1954 års FN-konvention få företräde.

Om begreppet anses omfatta även frågor om makars förmögenhetsförhållanden står FN-konventionen direkt i strid med lagvalsbestämmelserna i EU-förordningarna om makars respektive partners förmögenhetsförhållanden, som båda bygger på en oföränderlighetsprincip och tillämpning av lagen i det land där makarna, respektive partnererna tog hemvist när de gifte sig. Den omständigheten att ett äktenskap respektive partnerskap ingås mellan två personer, som i undantagsfall kan ha olika hemvist, talar dock mot att begreppet anses omfatta ömsesidiga förpliktelser. Det blir omöjligt att tillämpa artikel 12.1 i 1954 års FN-konvention på frågan om bodelning mellan två statslösa personer med hemvist i olika länder. Man kan inte tillämpa två lagar samtidigt på en bodelning.

Det förefaller troligt att frågan om en persons status som gift eller skild omfattas av begreppet personrättslig ställning (exempelvis omfattar den tunisiska Code du Statut Personnel frågor om äktenskapsskillnad) och därmed rätten till äktenskapsskillnad. Enligt 3 kap. 2 § 2 mom. är svensk domstol behörig att ta upp en talan om äktenskapsskillnad om käranden är svensk medborgare och har hemvist i Sverige eller har haft hemvist här sedan han eller hon fyllt 18 år. Enligt 3 kap. 4 § första stycket IÄL ska svensk domstol pröva frågan om rätten till äktenskapsskillnad enligt svensk lag och enligt andra och tredje styckena kan undantag göras om *båda* makarna är utländska medborgare. Om svaranden är en statslös person med hemvist i ett land vars lag inte medger äktenskapsskillnad under rådande omständigheter kan han eller hon åberopa FN-konventionen och göra gällande hemvistlandets lag ska tillämpas och talan därför ogillas.

Bör Sverige häva reservationen?

Artikel 12.1 i 1954 års FN-konvention är inte en bra regel. Dess tillämpningsområde är oklart och potentiellt vidsträckt. Ju vidare dess tillämpningsområde tolkas desto större blir risken att den i artikeln fastlagda lagvalsregeln strider mot svensk lag eller andra internationella instrument som innehåller materiellt mer ändamålsenliga regler. Även om bestämmelsens tillämpningsområde ges en relativt snäv tolkning är risken överhängande att det uppstår konflikt med andra lagvalsregler.

FN-konventionen har 65 år på nacken och den internationella privaträtten har sedan dess utvecklats från relativt få regler tecknade med breda penseldrag mot ökad detaljreglering och förfiningsgrad. Det skulle innebära såväl ökad rättsosäkerhet som ett steg tillbaka i rättsutvecklingen att återkalla reservationen och Juridiska fakultetsnämnden kan därför inte tillstyrka det.